

**Recenzja pracy zbiorowej pod redakcją profesora Sławomira Cieślaka
pt. *Tajemnica adwokacko-radcowska i notarialna oraz inne środki
ochrony zaufania w postępowaniu cywilnym*, Wolters Kluwer,
Warszawa 2022, ss. 388**

A review of the collective work edited by Professor Sławomir Cieslak, entitled *Legal professional privilege and other trust remedies in civil proceedings*, Wolters Kluwer, Warsaw 2022, p. 388

Рецензия на коллективную работу под редакцией профессора Славомира Цесьляка под заглавием *Адвокатская и нотариальная тайны, а также другие меры защиты доверия в гражданском производстве*, Wolters Kluwer, Варшава 2022, с. 388

Рецензія під редакцією професора Славоміра Цесьляка монографії під назвою *Таємниця адвоката, юридичного радника і нотаріальна та інші засоби захисту довіри в цивільному процесі*, Wolters Kluwer, Варшава 2022, стор. 388

KINGA DRÓŹDŹ-CHMIEL

Dr, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

e-mail: kinga.drozd-zchmiel@kul.pl, <https://orcid.org/0000-0001-7554-5601>

Wstęp

Recenzowana praca zbiorowa¹ pod redakcją prof. Sławomira Cieślaka, kierownika Katedry Postępowania Cywilnego I Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego, profesora zwyczajnego w Zakładzie Postępowania Cywilnego Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego, ukazała się po II Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej, zorganizowanej 26 marca 2021 r. przez Centrum Badań nad Aksjologią Procedur Cywilnych przy Katedrze Postępowania Cywilnego I Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego. Chociaż śmiało można ją zakwalifikować jako publikację pokonferencyjną, jej zawartość nie ogranicza się do wystąpień prelegentów, gdyż została poszerzona o opracowania przygotowane przez autorów, którzy brali udział w konferencji, lecz nie wygłosili referatów.

¹ *Tajemnica adwokacko-radcowska i notarialna oraz inne środki ochrony zaufania w postępowaniu cywilnym*, red. S. Cieślak, Warszawa 2022.

1. Struktura i cel badawczy pracy

Okoliczności powstawania pracy mają swoje odzwierciedlenie w strukturze publikacji. Została ona podzielona, podobnie zresztą jak sam program konferencji, na trzy merytoryczne części o podobnych tytułach, nieco zmodyfikowanych w porównaniu z tytułami poszczególnych paneli konferencyjnych. Możliwość publikacji przez osoby, które nie wygłaszały referatów, poskutkowało dublowaniem się artykułów o podobnej tematyce, co jednak nie wpływa negatywnie na jakość opracowania. Wręcz przeciwnie, decyzja o włączeniu ich do pracy umożliwiła zaprezentowanie różnorodnych poglądów i ich uzasadnień w odniesieniu do określonych zagadnień, takich jak problematyka tajemnicy adwokackiej czy radcowskiej w kontekście prawa świadka do odmowy odpowiedzi na pytania w trakcie składanych zeznań w postępowaniu cywilnym. Tym samym znacznie poszerzono spektrum analizy i oceny omawianych regulacji prawnych. Również z tego względu praca nie ma i nie może mieć charakteru *stricte* homogenicznego. Wszak książka zawierająca materiały pokonferencyjne nie musi stanowić spójnego studium, w którym poglądy autorów wzajemnie uzupełniają się.

Praca składa się z przedmowy redaktora, w której omówiono m.in. cel i koncepcję publikacji, a także wskazano na konieczność dokonywania poszerzonej oceny aksjologicznego uzasadnienia zarówno dla projektowanego, jak i przyjętego sposobu ukształtowania określonych instytucji procesowych występujących w postępowaniach cywilnych. Na kolejnych kartach czytelnik może zapoznać się ze słowem wstępnym autorstwa prof. Janusza Jankowskiego, prezentującym samą publikację oraz kreślącym okoliczności, które przyczyniły się do powstania recenzowanego opracowania.

Jak nadmieniono, praca składa się z trzech części obejmujących czternaście artykułów, z których większość stanowi rozbudowaną wersję wygłoszonych na konferencji referatów. W części I, zatytułowanej *Ochrona tajemnicy zawodowej adwokata i radcy prawnego w sądowym postępowaniu cywilnym*, znalazły się następujące rozdziały: Izabella Gil, *Pełnomocnik zawodowy (adwokat lub radca prawny) jako świadek w postępowaniu cywilnym* (s. 25–46), Krzysztof Knoppek, *Problem tajemnicy adwokackiej w kontekście prawa świadka do odmowy odpowiedzi w postępowaniu cywilnym* (s. 49–64), Anna Machnikowska, *Tajemnica zawodowa radcy prawnego w kontekście postępowania cywilnego* (s. 65–92). Część II, o tytule *Inne środki ochrony zaufania strony do pełnomocnika profesjonalnego w postępowaniu cywilnym*, zawiera następujące artykuły: Sławomir Cieślak, *Zaufanie strony a zaostrzenie rygorów procesowych stosowanych w odniesieniu do wadliwych czynności adwokatów i radców prawnych w postępowaniu cywilnym* (s. 97–121), Andrzej Jarocho, *Przymus*

adwokacko-radcowski w postępowaniu cywilnym, czyli od przyprawców do gwarantów profesjonalizmu procesowego (s. 123–147), Marcin Kostwiński, *Zastępstwo adwokata lub radcy prawnego niemogącego brać udziału w rozprawie w kontekście ochrony zaufania strony do profesjonalnego pełnomocnika* (s. 149–180), Grzegorz Sikorski, *Zaufanie strony a ważne przyczyny zwolnienia od obowiązku zastępowania strony w procesie przez adwokata lub radcę prawnego ustanowionego przez sąd (art. 118 § 3 k.p.c.^[2])*, (s. 183–197), Szymon Śniady, *Brak fiskalny wniosku o uzasadnienie orzeczenia wniesionego przez pełnomocnika* (s. 199–208), Tadeusz Zembrzusi, *Zaufanie strony a odmowa sporządzenia przez pełnomocnika nadzwyczajnego środka zaskarżenia* (s. 209–229), Sandra Zientalewicz, *Kilka słów w odpowiedzi na pytanie, czy wymogi stawiane profesjonalnemu pełnomocnikowi muszą być wyższe niż stawiane stronie działającej osobiście* (s. 235–257). W części III pracy, pt. *Ochrona zaufania stron do przedstawicieli wolnych zawodów prawniczych – ujęcie porównawcze*, zostały ujęte następujące opracowania: Lech Borzemski, *Tajemnica notarialna* (s. 261–274), Radosław Olszewski, *Wybrane zagadnienia tajemnicy adwokackiej, radcowskiej i notarialnej w postępowaniu karnym* (s. 275–289), Jarosław Pączek, *Orzeczenie angielskiego Sądu Najwyższego z 27.11.2020 r. [2020] UKSC 48, Lord Reed, Lord Hodge, Lady Black, Lord Lloyd-Jones, Lady Arden w sprawie Halliburton przeciwko Chubb Tajemnica zawodowa arbitrów – „poufne ujawnienie”, czyli nowy sposób zarządzania konfliktami interesów* (s. 291–314), Tomasz Strumiłło, *Poufność arbitrażu i mediacji w sprawach cywilnych* (s. 317–368). W części IV znalazły się materiały uzupełniające, wśród nich Program II Ogólnopolskiej Konferencji Aksjologicznej w Łodzi – 26.03.2021 r. czy nadesłane wystąpienia przedstawicieli Patronów Honorowych Konferencji.

Recenzowana, stosunkowo obszerna praca obejmuje analizy naukowe prowadzone w celu poszukiwaniu uzasadnienia aksjologicznego omawianych regulacji prawnych. Jest zarazem prezentacją dorobku kilku ośrodków akademickich, z uwzględnieniem dobrze pojętej współpracy naukowej. W publikacji przedstawiono wiele znaczących poglądów na temat problemów, które pojawiają się w praktyce stosowania omawianych instytucji prawnych, o czym będzie mowa poniżej. Zagadnienia poruszone w pracy pod redakcją prof. Sławomira Cieślaka pozostają aktualne i nadal sporne³.

² Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego, tekst jednolity: Dz. U. z 2021 r. poz. 1805 z późn. zm.

³ Szerzej o pełnomocniku zob. chociażby prace ujęte w zestawieniu bibliograficznym poniżej.

2. Zawartość merytoryczna

2.1. Część I pt. *Ochrona tajemnicy zawodowej adwokata i radcy prawnego w sądowym postępowaniu cywilnym*

Autorzy stawiają szereg pytań, na które udzielają wyczerpujących i satysfakcjonujących odpowiedzi. Pierwsza część opracowania w przeważającej mierze oscyluje wokół wyzwań, przed jakimi staje profesjonalny pełnomocnik, gdy przychodzi mu zeznawać jako świadek w postępowaniu cywilnym. Celne jest propagowanie idei wprowadzenia regulacji wyłączającej dopuszczalność składania zeznań przez zawodowych pełnomocników. O ile sam pomysł wydaje się w pełni zasadny, o tyle już poszczególni autorzy artykułów zamieszczonych w tej części pracy przedstawiają odmienne poglądy na temat tego, na jakim szczeblu i w jaki sposób regulacja ta winna zostać wprowadzona, mianowicie: czy w ramach nowelizacji art. 261 § 2 K.p.c., czy na poziomie ustaw korporacyjnych (zob. s. 45–46, 63–64, 91).

Chociaż w omawianych fragmentach pracy należy podkreślić, że sama próba udzielenia pomocy prawnej czy też czynności przygotowawcze do udzielenia tej pomocy objęte są tajemnicą zawodową (zob. chociażby uwagi na s. 63), to zaskakuje niedostateczne zaakcentowanie, że ewentualna nieodpłatność porady prawnej nie wpływa na zakres obowiązku zachowania tajemnicy adwokackiej czy radcowskiej. Co prawda w opracowaniu wielokrotnie wspomina się o tajemnicy w kontekście zawodowego działania, to jednak brakuje omówienia aspektu tajemnicy zawodowej w kontekście działalności zarobkowej oraz przeanalizowania sytuacji, w których doszło do nieodpłatnego udzielenia porady prawnej.

W odniesieniu do problematyki tajemnicy zawodowej szczególnie cenne jest zasygnalizowanie, że spore problemy praktyczne napotykają osoby, które podejmują próbę podołania wymogowi, by przy przygotowywaniu pisma procesowego pełnomocnik świadomie i konsekwentnie rozróżniał, które informacje, twierdzenia, wiadomości, okoliczności czy zdarzenia zostały mu przekazane przez klienta jako zastrzeżone do wyłącznej wiadomości, a które mogą być ogłoszone w piśmie procesowym (s. 61, 83). Wychodząc naprzeciw temu wyzwaniu, można spotkać się z praktyką przekazywania przez pełnomocnika swojemu klientowi treści pisma procesowego przed jego wysłaniem, celem wspólnej analizy przedmiotowego dokumentu, wprowadzenia sygnalizowanych zmian i finalnej akceptacji treści pisma procesowego przez mandanta przed jego wysłaniem. Przyjęcie tego rodzaju taktyki jest związane z szeregiem niedogodności, w tym natury prawnej. Recenzentka

wyraża nadzieję, że i to zagadnienie zostanie w przyszłości rozwinięte i szerzej omówione.

Część I recenzowanej pracy zbiorowej może stanowić asumpt do dalszej analizy, prowadzącej przykładowo do wyczerpującej odpowiedzi na pytanie, czy profesjonalny pełnomocnik lub sąd może zadawać kolejne pytania, zmierzające wprost do pogwałcenia tajemnicy zawodowej adwokata bądź radcy prawnego i jakie mogą być konsekwencje tego rodzaju działania. Czym innym jest bowiem przestrzeganie zasad etyki zawodowej oraz dochowywanie tajemnicy adwokackiej, a czym innym jawne stwarzanie warunków do naruszenia tajemnicy adwokackiej czy radcowskiej w sytuacji, gdy np. zadawane pytanie jest związane w sposób bardziej lub mniej bezpośredni z poprzednio zadaniem pytaniem, na które świadek odmówił odpowiedzi, powołując się na okoliczność, że jego zeznanie byłoby połączone z pogwałceniem istotnej tajemnicy zawodowej (zob. chociażby uwagi zawarte na s. 52 i s. 69). Ciekawa mogłaby być również analiza problematyki związanej z obowiązkiem zachowania tajemnicy zawodowej przez pełnomocnika tymczasowo dopuszczonego do udziału w postępowaniu w trybie art. 97 K.p.c., który następnie nie złożył dokumentu pełnomocnictwa. Jeżeli zaś chodzi o rozprawy zdalne czy spotkania online z klientami i ich przeciwnikami procesowymi (zob. uwagi na s. 82), to w ocenie autorki interesujące byłoby wskazanie powinności ciężącej na pełnomocniku celem zweryfikowania i zapewnienia, by w czynnościach tych nie brały udziału osoby trzecie, niewidoczne na ekranie monitora, lecz znajdujące się w tym samym pomieszczeniu, w którym umieszczony jest sprzęt komputerowy, na którym wyświetlany jest przebieg spotkania mediacyjnego czy nawet rozprawy.

2.2. Część II pt. *Inne środki ochrony zaufania strony do pełnomocnika profesjonalnego w postępowaniu cywilnym*

W tej części pracy szczególnie interesująca wydaje się dokonywana ocena wskazanych regulacji prawnych na płaszczyźnie aksjologicznej przy pomocy jednego z kryteriów aksjologicznej oceny regulacji procesowej, jaką jest racjonalność proceduralna, w tym także jednej z postaci tej racjonalności – zapewnienie funkcjonalności (KAORP 3A) wprowadzonego środka procesowego (zob. uwagi na s. 104–121). Warto również zwrócić uwagę na omówienie zastępstwa adwokata lub radcy prawnego niemogącego brać udziału w rozprawie w kontekście ochrony zaufania strony do profesjonalnego pełnomocnika (s. 149–180), w tym także postulatu przywrócenia instytucji ferii sądowych (s. 171). Nie budzi żadnych zastrzeżeń uwypuklenie, jak istotne jest zaufanie strony wobec jej pełnomocnika i w tym kontekście dalsza analiza przesłanek zaistnienia ważnych przyczyn zwolnienia od obowiązku

zastępowania strony w procesie przez adwokata lub radcę prawnego ustanowionego przez sąd (s. 183–197). W odniesieniu zaś do artykułu pt. *Brak fiskalny wniosku o uzasadnienie orzeczenia wniesionego przez pełnomocnika* (s. 199–208) należy zauważyć, że jedynie częściowo można zgodzić się ze stwierdzeniem, że dotrzymanie tego wymogu fiskalnego nie jest skomplikowane i z tego względu winno się rygorystycznie wymagać od profesjonalnych pełnomocników zachowywania należytej staranności przy udzielaniu pomocy prawnej. O ile można przyznać, że przeprowadzenie samej czynności sprowadzającej się do uiszczenia należnej opłaty od wniosku o sporządzenie i doręczenie uzasadnienia nie jest zbyt skomplikowane, o tyle egzekwowanie wykonania tej czynności przez klienta może nie być już tak proste, gdy np. jest to klient z urzędu, z którym – pomimo starań – nie można nawiązać kontaktu, albo gdy klient chce sporządzić środek zaskarżenia, ale konsekwentnie odmawia uiszczenia opłaty od wniosku o uzasadnienie, lub gdy zwyczajnie ze względu na inne obowiązki klient przekłada w czasie przekazanie dowodu uiszczenia opłaty od wniosku. Na szczególnie podkreślenie zasługuje dyskurs dotyczący stawiania granicy pomiędzy oczekiwaniami czy wolą samej strony a wymaganiami fachowej wiedzy, doświadczenia i samego przekonania co do celowości podejmowanych czynności procesowych w kontekście prawa do odmowy sporządzenia przez pełnomocnika nadzwyczajnego środka zaskarżenia (s. 209–229).

2.3. Część III pt. *Ochrona zaufania stron do przedstawicieli wolnych zawodów prawniczych – ujęcie porównawcze*

Ta część opracowania zdecydowanie urozmaica publikację i wpływa na jej oryginalność. Konkluzje płynące z dyskursu, który został przeprowadzony w ramach części I i II, pozwalają w szerszej perspektywie spojrzeć chociażby na instytucję tajemnicy notarialnej (s. 261–274). Nie zaskakuje sam postulat ostrożnego korzystania z oryginału aktu notarialnego jako źródła dowodowego (s. 274), czego już nie można powiedzieć o artykule, w którym została obnażona słabość systemu angielskiego (s. 291–314), uważanego – jak słusznie wskazuje sam autor – za jeden z najbardziej spójnych (s. 313). Wieńczący część III artykuł *Poufność arbitrażu i mediacji w sprawach cywilnych* (s. 317–368) zawiera cenne postulaty *de lege ferenda* (s. 366–367). Natomiast w kontekście mediacji brakuje pogłębionej analizy sprowadzającej się do odpowiedzi na pytanie, jakie dokumenty są objęte tajemnicą mediacji i czy są nią objęte wiadomości wysyłane prywatnie między stronami, w których odnoszą się one do przebiegu trwającego postępowania mediacyjnego, a finalnie – czy narusza tę tajemnicę pełnomocnik, który w piśmie procesowym ujawnia treść tego rodzaju rozmów.

Uwag o potrzebie dalszej analizy w zaproponowanych przez recenzentkę kierunkach nie należy interpretować jako zarzutów kierowanych do autorów. Świadczą one wyłącznie o niewyczerpaniu tematu i aktualności poruszanych problemów. Jedyny zarzut, jaki można byłoby postawić autorom, sprowadza się do zbyt małej liczby odniesień do konkretnych kazusów opartych na stanie faktycznym. Stosowanie norm prawnych, a więc również prawa procesowego, najlepiej weryfikować w sytuacji, gdy konkretne zdarzenie procesowe warunkuje konieczność ich zastosowania. Tymczasem autorzy w głównej mierze poruszają się po płaszczyźnie teoretycznej, co paradoksalnie można postrzegać także jako atut pracy. Dzięki temu dyskurs teoretyczny przeprowadzany jest na najwyższym poziomie.

Zakończenie

W ocenie recenzentki publikacja może być pomocna praktykom prawa (zwłaszcza sędziom, prokuratorom, adwokatom, radcom prawnym, notariuszom), jak również teoretykom prawa czy studentom prawa, zwłaszcza jeżeli Ci ostatni wiążą swoją przyszłość z wykonywaniem zawodu. Dyskurs jest jednocześnie interesujący, wyważony i prowadzony z dużym wyczuciem. Zakreślone tematem ramy opracowania nie pozwalają jednak objąć wszystkich zasygnalizowanych problemów, co jest w pełni zrozumiałe z uwagi na przyczyny wskazane na wstępie. Należy podkreślić, że praca została napisana w sposób przejrzysty i przystępny dla potencjalnego odbiorcy.

Konkludując, warto zauważyć, że i tym razem autorzy nie zawiedli. Zdecydowana większość artykułów reprezentuje wysoki i bardzo zadowalający poziom merytoryczny. Wszyscy autorzy (niezależnie od aktualnego statusu naukowego) to osoby w pełni kompetentne, posiadające prawo do wygłoszenia własnych – czasem nawet niekonwencjonalnych – poglądów. Lektura publikacji spełnia oczekiwania recenzentki. Przedmiotowe opracowanie wnosi cenny wkład do nauki prawa. Niewątpliwie postawiony w nim cel został w pełni zrealizowany. Biorąc pod uwagę powyższe, omawiana praca zasługuje na pozytywną recenzję i polecenie uwadze Czytelnika.

Bibliografia

- Borkowski G., *Udział adwokata w postępowaniu cywilnym jako remedium w świetle art. 6 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności*, w: *Jus et remedium. Księga jubileuszowa Profesora Mieczysława Sawczuka*, red. A. Jakubecki, J. Strzępka, Warszawa 2010.
- Filipowski J., *Adwokat w procesie cywilnym*, Warszawa 1971.

- Galeński L., *Uwagi o staranności adwokata-pełnomocnika w sprawach cywilnych*, Palestra 1986, nr 5–6.
- Granice wolności wypowiedzi przedstawicieli zawodów prawniczych*, red. A. Biłgorajski, Warszawa 2015.
- Jaworski C., *Adwokatura po zmianie ustawy*, Palestra 1997, nr 3–4.
- Karnicka-Kawczyńska A., Kawczyński J., *Adwokat i radca prawny jako pełnomocnicy procesowi*, Prawo Spółek 1998, nr 6.
- Kotliński T.J., Redzik A., Zaborski M., *Historia ustroju Adwokatury Polskiej w źródłach*, Warszawa 2013.
- Krzemiński Z., *Adwokat jako pełnomocnik w świetle przepisów nowego k.p.c.*, Palestra 1965, nr 7–8.
- Malicki A., *Oczekiwania klienta wobec adwokata*, Palestra 2010, nr 5–6.
- Marchwicki W., Niedużak M., *Odpowiedzialność dyscyplinarna oraz etyka zawodowa adwokatów i radców prawnych. Orzecznictwo*, wyd. 3, Warszawa 2019.
- Marcinkowski A., *Czy niedziałanie względnie niedbałe działanie w procesie adwokata wyznaczonego z urzędu może uzasadniać wznowienie postępowania na podstawie przewidzianej w art. 401 pkt 2 k.p.c.?*, Palestra 2004, nr 7–8.
- Naumann J., *Zbiór Zasad Etyki Adwokackiej i Godności Zawodu. Komentarz*, wyd. 4, Warszawa 2020.
- Targosz T., *Odpowiedzialność adwokata wobec osób trzecich. Zagadnienia prawnooporównawcze*, Palestra 2004, nr 11–12.
- Żywicki W. i in., *Adwokatura jako współczynnik wymiaru sprawiedliwości. Referat wygłoszony na Zjeździe Zrzeszenia Prawników Polskich*, Palestra 1959, nr 7–8.